

หน่วยที่ 7 เรื่อง การประเมินผลนโยบายของท้องถิ่น

ปรีวัฒน์ ช่างคิด
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น
วิทยาลัยชุมชนระนอง

แผนการสอนประจำหน่วย

หน่วยที่ 7 การประเมินผลนโยบายของท้องถิ่น

เค้าโครงเนื้อหา

- 7.1 ความหมายและลักษณะสำคัญของการประเมินผลนโยบายของท้องถิ่น
- 7.2 ความสำคัญของการประเมินผลนโยบายท้องถิ่น
- 7.3 จุดมุ่งหมายของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ
- 7.4 ประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะ
- 7.5 การออกแบบประเมินนโยบายสาธารณะ
- 7.6 รูปแบบของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ
- 7.7 กระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะ
- 7.8 จรรยาบรรณของผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะ
- 7.9 ปัญหาในการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทย
- 7.10 สรุป

แนวคิด

การประเมินผล หมายถึง การวัดอย่างมีระบบว่าการปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้หรือไม่ การประเมินนโยบายเป็นกระบวนการจัดหาข้อมูลเพื่อประโยชน์เพื่อใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกประเมิน โดยดำเนินการเป็นกระบวนการ (Process) และต้องใช้ข้อมูล (Data) อย่างเป็นระบบ การประเมินผลนโยบายจึงมีความสำคัญในแง่เป็นเครื่องมือช่วยประเมินความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานของรัฐบาล และช่วยชี้ปัญหาในทางปฏิบัติได้เป็นอย่างดี จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินนโยบายสาธารณะจึงเป็นการติดตามว่านโยบายที่กำหนดและออกแบบนั้น เมื่อนำไปสู่วิปฏิบัติจริง ซึ่งแต่ละพื้นที่มีบริบท และข้อจำกัดแตกต่างกันมีปัญหา อุปสรรคใดเกิดขึ้นบ้าง ทำเพื่อพิจารณาปรับปรุง พัฒนา หรือยุตินโยบายนั้น

ประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะ สามารถจำแนกโดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้ (1) จำแนกตามช่วงเวลาของการประเมิน ประกอบด้วย การประเมินผลก่อนเริ่มดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน (2) จำแนกตามการยึดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินผลโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก และการประเมินผลที่เป็นอิสระ (3) จำแนกตามลักษณะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ประกอบด้วย การประเมินผลเพื่อการปรับปรุงหรือการประเมินผลความก้าวหน้า และการประเมินเพื่อสรุปผลหรือการประเมินรวบยอด (4) การประเมินผลจำแนกตามผู้ประเมิน ประกอบด้วย การประเมินโดยใช้บุคคลภายในองค์กร และการประเมินผลโดยใช้บุคคลภายนอกองค์กร

รูปแบบของการประเมินผลนโยบายสาธารณะมีหลายรูปแบบ แต่การประเมินผลโครงการด้วย CIPP Model ได้รับความนิยมมาก โดยการประเมินบริบท ประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบของนโยบาย

กระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะสามารถดำเนินการได้อย่างน้อย 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นศึกษานโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน (2) ขั้นกำหนดตัวชี้วัด (3) ขั้นกำหนดเกณฑ์ (4) ขั้นออกแบบวิจัยประเมินผล (5) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (6) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และ (7) ขั้นรายงานผลการประเมินนโยบาย

ผู้ประเมินผลนโยบายควรมีจรรยาบรรณ ดังนี้ ไม่มีอคติหรือความลำเอียง มีความรู้ความสามารถในการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการประเมินผล ไม่ถูกครอบงำโดยง่าย ต้องรักษาความลับอย่างเคร่งครัด ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และต้องมีคุณธรรม ผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะมีความสำคัญต่อผลการประเมิน ดังนั้น ผู้ประเมินควรตระหนักและยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

สำหรับปัญหาการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายไม่ชัดเจน และปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลนโยบายสาธารณะซึ่งส่งผลให้นโยบายสาธารณะของไทยไม่ได้รับการประเมินอย่างจริงจังเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาหน่วยนี้จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการประเมินผลนโยบายได้
2. อธิบายความแตกต่างระหว่างการติดตามผลนโยบายกับการประเมินผลนโยบายได้
3. ระบุความสำคัญของการประเมินผลนโยบายได้
4. บอกเป้าประสงค์ของการประเมินผลนโยบายสาธารณะได้
5. อธิบายประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะได้
6. ออกแบบประเมินนโยบายสาธารณะที่กำหนดได้
7. เลือกรูปแบบการประเมินผลนโยบายสาธารณะได้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์
8. อธิบายกระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะได้
9. นำเสนอจรรยาบรรณของผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะได้
10. เสนอแนะการแก้ปัญหาในการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทยได้

วิธีสอน

1. การบรรยาย
2. การอภิปราย

3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง
4. การสาธิต
5. การศึกษาดูงาน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การศึกษาเอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 7 การประเมินผลนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น
2. การอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เรียน และผู้สอนตามลำดับเนื้อหา
3. การบรรยายสรุปของผู้สอน โดยเน้นเนื้อหาที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจ
4. จัดกิจกรรมสัมมนาย่อย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเชิญผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น มาร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับการนำนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไปปฏิบัติ
5. ผู้เรียนนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการจัดสัมมนาย่อยในชั้นเรียน
6. ผู้สอนสรุปรวบยอดอีกครั้ง พร้อมชี้ให้เห็นประโยชน์และแนวทางการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
7. ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดและแบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. โปรแกรมนำเสนองาน (power point) การประเมินผลนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น
3. แบบฝึกหัดประจำหน่วย
4. แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

การประเมินผล

1. สังเกตและบันทึกผลการจากพฤติกรรมความสนใจและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การทำกิจกรรมกลุ่ม การตอบคำถามขณะที่มีการอภิปรายและซักถาม
2. การนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการจัดสัมมนาย่อยในชั้นเรียน
3. แบบฝึกหัดประจำหน่วย
4. แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย
5. ประเมินผลจากการสอบกลางภาคเรียนและปลายภาคเรียน

7.1 ความหมายและลักษณะสำคัญของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

การประเมินผลนโยบายสาธารณะไว้ว่า หมายถึง การประเมินผลนโยบาย/โครงการ เป็นกระบวนการทบทวนตรวจสอบ และวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรือสัมฤทธิ์ผล ของนโยบายที่เกิดขึ้นว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด ตลอดจนจนหมายถึง การกำกับติดตามความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อ การบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น ๆ (ศุภชัย ยาวประภาส และปิยากร หวังมหาพร, 2555: 340) เป็นการวิจัยทางสังคมประยุกต์ ซึ่งเป็นการประยุกต์วิธีการวิจัยทางสังคมไปใช้หาข้อมูล ที่น่าเชื่อถือซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ออกแบบโครงการ ประเมินประสิทธิผล และ ประสิทธิภาพของนโยบายและโครงการ (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2555: 6) ซึ่งเป็นกระบวนการวัด ระดับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายหรือโครงการ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยทาง สังคมศาสตร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความเที่ยงตรง น่าเชื่อถือ และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ การประเมินผลจะครอบคลุมตั้งแต่การประเมิน สิ่งแวดล้อมของนโยบายการประเมินปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ การประเมิน กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลผลิตนโยบาย การประเมินผลลัพธ์นโยบาย และ การประเมินผลกระทบนโยบาย (สมบัติ อารังธวงค์, 2551: 493) เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของแผน และโครงการ ซึ่งเป็นเรื่องของการวัดและการตัดสินใจเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการ โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และมาตรฐานที่กำหนดไว้ (เสนห์ จุ้ยโต, 2551)

ดังนั้น การประเมินผลหมายถึงการวัดอย่างมีระบบว่าการปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้หรือไม่ การประเมินผลที่ศึกษาในทางรัฐศาสตร์ส่วนมากเป็นการประเมินผลแผนงานและโครงการ ซึ่งหมายถึง การประเมินผลงานของรัฐบาลอย่างเป็นระบบ เพื่อเตรียมหาข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุง แก้ไขแผนงานและโครงการต่าง ๆ ตลอดจนประเมินผลกระทบจากนโยบายโดยใช้เทคนิค ทางเศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์และการศึกษาเชิงประจักษ์อื่น ๆ มาช่วยในการศึกษา การประเมินผล อาจจะทำขณะดำเนินแผนงานหรือโครงการ และเมื่อแผนงานหรือโครงการสิ้นสุดลง การประเมินผล เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้อง กับการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ทิพาพร พิมพิสุทธิ์, 2551: 157)

หลายคนอาจมีความสับสนเกี่ยวกับการประเมินนโยบายกับการติดตามผลนโยบาย ซึ่งใกล้เคียงกันมากในแง่ของความหมาย แต่แท้จริงแล้วมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาถึง การติดตามผลโครงการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้บริหาร โครงการตรวจสอบความก้าวหน้า รวมถึงการติดตามการดำเนินงานทั่ว ๆ ไป เพื่อค้นหาปัญหาหรือ แนวทางการปฏิบัติการของโครงการให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นวิธีการของการดำเนินงานปกติ และเป็นกิจกรรมที่ทำได้ง่ายกว่าการประเมินผลโครงการ ดังที่ ศุภชัย ยาวประภาส และปิยากร หวังมหาพร (2555: 338) สรุปความหมายของการติดตามนโยบายสาธารณะไว้ว่า หมายถึง การติดตามการดำเนินโครงการเพื่อทราบความคืบหน้า ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ขณะที่การประเมินผลโครงการนั้น เป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบมีแบบแผนที่ชัดเจนโดยนำกระบวนการวิจัยมาใช้ดำเนินการซึ่งมีความเป็นวิชาการและน่าเชื่อถือมากกว่า และมีการสรุปในรูปแบบรายงานโดยใช้การวิเคราะห์ตามหลักสถิติ และวิธีวิทยาการวิจัย จึงมีความน่าเชื่อถือกว่าการติดตามโครงการ

อาจกล่าวได้ว่า การประเมินนโยบายเป็นกระบวนการจัดหาข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกประเมิน ความหมายนี้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะสำคัญ คือ การประเมินผลนั้นต้องเป็นกระบวนการ (Process) ที่ต้องใช้ข้อมูล (Data) ที่เป็นระบบ และใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประโยชน์ของผู้ตัดสินใจนโยบาย และการประเมินผลจะเกี่ยวข้องกับการวางแผน แผนงาน นโยบาย ผลผลิต และปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นความหมายที่มีความครอบคลุมพอสมควร

7.2 ความสำคัญของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

การประเมินผลนโยบายทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการ เนื่องจากต้องมีการติดตาม ตรวจสอบอยู่เสมอถึงนโยบายหรือแผนงานและโครงการต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของนโยบายสาธารณะนั้น ๆ ได้มีการปฏิบัติถูกต้องหรือไม่ เพียงใด มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคหรือข้อบกพร่องเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร มีการเบี่ยงเบนไปจากนโยบายที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ ถ้ามีเบี่ยงเบนเพราะเหตุใดจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติในโครงการให้มีความเหมาะสมต่อไป (อติพร เกิดเรือง, 2561: 31 -32) การประเมินผลนโยบายสาธารณะที่เป็นระบบและถูกต้อง จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติ 4 ประการ คือ (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนรรตน์ อนันธนาธร, 2555: 293 - 294)

ประการแรก เป็นการสะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมิน โดยสร้างทฤษฎีและสร้างสมมติฐานทางสังคม เพื่อพิจารณาหาความสัมพันธ์ตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานปฏิบัติการประเมินผลจะทำให้ทราบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบนโยบายไปปฏิบัติ มีสมรรถภาพในการบริหารจัดการ ต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

ประการที่สาม ช่วยเสนอแนะให้รัฐบาลและผู้กำหนดนโยบายฝ่ายต่าง ๆ ตัดสินนโยบายได้อย่างถูกต้องที่จะดำเนินนโยบายดังกล่าวต่อไป หรือปรับปรุง หรือยกเลิกนโยบายเสีย

ประการสุดท้าย สร้างความรู้สึกเชื่อมั่นต่อสาธารณชนว่านโยบายมีความเหมาะสม และดำเนินการได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหรือไม่ เพียงใด

สอดคล้องกับสมบัติ อารังธัญวงศ์ (2551: 493) กล่าวถึงสิ่งที่ได้รับจากการประเมินผลนโยบาย ดังนี้

(1) จะช่วยให้ผู้ตัดสินใจนโยบายสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงนโยบายใหม่ หรืออาจใช้เป็นข้อมูลในการยกเลิกนโยบายในกรณีเห็นว่านโยบายไม่คุ้มค่าต่อประชาชน

(2) การประเมินผลนโยบายเป็นเครื่องมือที่สำคัญของผู้ตัดสินใจนโยบายในการกระจายทรัพยากร และความมั่งคั่งแก่ประชาชนส่วนใหญ่อย่างเป็นธรรม เพราะการประเมินผลจะทำให้ทราบว่าใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ และนโยบายใดก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่มากที่สุด

(3) ช่วยให้ผู้ตัดสินใจนโยบายสามารถลดความเสี่ยงจากผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ และความเสี่ยงจากผลกระทบจากภายนอกเป็นอย่างดี

(4) ช่วยให้ผู้ตัดสินใจนโยบายสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด

ขณะที่เสนห์ จุ้ยโต (2551) กล่าวถึง ความสำคัญของการประเมินผลนโยบายไว้สำหรับผู้บริหารทั้งหลาย โดยมีประเด็นที่มีความสำคัญดังต่อไปนี้

(1) ช่วยตัดสินใจให้มีแผนและโครงการต่อไป หรือจะยุติ ซึ่งการประเมินผลความสำเร็จของแผนและโครงการจะทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทราบถึงผลผลิตและผลกระทบของแผนและโครงการด้วย

(2) ช่วยปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานและแนวทางปฏิบัติให้ก้าวหน้า การประเมินผลความสำเร็จของแผนและโครงการจะมุ่งไปสู่การประเมินผลของการปฏิบัติของผู้บริหารแผนและโครงการรวมทั้งทีมงานที่เกี่ยวข้องด้วย

(3) ช่วยตัดสินใจในการเพิ่มหรือตัดออกซึ่งกลยุทธ์และเทคนิคของแผนและโครงการบางอย่าง ในกรณีที่แผนและโครงการเกิดปัญหาและข้อขัดข้อง อาจจำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิคหรือกลยุทธ์ใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อที่จะทำให้การบริหารแผนและโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

(4) ช่วยในการพิจารณาขยายแผนและโครงการไปยังหน่วยงานอื่น ซึ่งการประเมินเกี่ยวกับแผนและโครงการดังกล่าว ทำให้ทราบถึงความสำเร็จของแผนและโครงการนั้น ในกรณีที่แผนและโครงการประสบผลสำเร็จอาจจะนำมาเป็นแนวทางและข้อมูลสำหรับการบริหารงาน

(5) ช่วยจัดสรรทรัพยากรระหว่างแผนและโครงการที่เลือกแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ ในกรณีที่มีหลายแผน หลายโครงการ แต่มีทรัพยากรจำกัดไม่อาจแบ่งสรรทรัพยากรให้ได้ตามแผนและโครงการ จำเป็นต้องเลือกเฉพาะบางแผนและบางโครงการมาดำเนินการ

การประเมินผลเป็นเครื่องมือช่วยประเมินความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานของรัฐบาล และช่วยชี้ปัญหาในทางปฏิบัติได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การประเมินผลยังช่วยการตัดสินใจนโยบายในการกระจายทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการช่วยผู้บริหารในด้านข้อมูล โดยเฉพาะด้านงบประมาณเป็นการควบคุมด้านประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการทำงานได้เป็นอย่างดี

การประเมินผลเป็นเทคนิคที่ต้องอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริง ประกอบการประเมินผลจึงจะทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบมากขึ้น (ทิพาพร พิมพ์สิทธิ์, 2551: 157 - 158)

จะเห็นว่า การประเมินผลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการตัดสินใจ ช่วยให้ผู้ตัดสินใจเลือกนโยบายที่ดี เพราะเป็นการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบ ประกอบการตัดสินใจ ที่สำคัญคือการประเมินจะช่วยปรับปรุงแผนงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือล้มเลิกแผนงานที่ไม่บรรลุเป้าหมาย และขยายแผนงานที่มีประสิทธิภาพให้กว้างขวางมากขึ้น ผู้บริหารสามารถใช้การประเมินผลให้เป็นประโยชน์ได้หลายทาง

7.3 จุดมุ่งหมายของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะที่นำไปปฏิบัติโดยหน่วยงานต่าง ๆ มีความจำเป็นต้องติดตามประเมินผล ซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการนโยบาย วัตถุประสงค์ของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ มีดังนี้ (อติพร เกิดเรือง, 2561: 29 - 30)

(1) เพื่อทราบสภาพที่เป็นจริงของนโยบาย รวมทั้งแผนและโครงการนโยบายในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการของนโยบาย กระบวนการปฏิบัติตามนโยบาย เพื่อจะได้นำเอาผลการติดตามและการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) เพื่อทราบว่าผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายนั้นมีความเพียงพอ ความเสมอภาค และเป็นธรรมหรือไม่ เพื่อจะได้ปรับปรุงนโยบาย และนำนโยบายไปปฏิบัติให้ได้ผลตามที่มุ่งหวังไว้

(3) เพื่อทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน และโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงไร

(4) เพื่อทราบถึงข้อบกพร่องและสิ่งที่เบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ของนโยบาย

(5) เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการและการบริหารงาน เพราะการประเมินทำให้ทราบว่าองค์การที่นำนโยบายไปปฏิบัติมีศักยภาพในการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

(6) เพื่อปรับปรุงแผนงานและโครงการให้เกิดความเหมาะสมในกรณีแผนงานหรือโครงการนั้นนำไปปฏิบัติแล้วอาจบกพร่องหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร และพบว่าอะไรเป็นจุดอ่อนจุดแข็ง จะได้พัฒนาแผนงานและโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะถ้าโครงการบรรลุผลสำเร็จย่อมหมายถึงความสำเร็จของแผนงานและนโยบายนั้น ๆ ด้วย

(7) เพื่อตัดสินใจในการขยายผลหรือยุตินโยบาย แผนงานหรือโครงการนั้น ๆ ในกรณีที่โครงการนั้นนำไปปฏิบัติแล้วบรรลุผลสำเร็จก็จะตัดสินใจขยายผลต่อไปในหลาย ๆ พื้นที่ ส่วนนโยบาย แผนงานหรือโครงการใดไม่ประสบความสำเร็จหรือให้ผลกระทบเชิงลบมาก หรือให้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า อาจยุติหรือล้มเลิก

(8) เพื่อทดสอบแนวคิดริเริ่มใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมในการแก้ปัญหาของชุมชนและองค์การ เนื่องจากการประเมินผลจะชี้ให้เห็นว่าความคิดริเริ่มใหม่ในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด มีอะไรเป็นอุปสรรคบ้าง

(9) เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลให้กว้างขวาง และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทั้งภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน

(10) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งว่าการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น เป็นไปตามทฤษฎีหรือสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด ถ้าไม่เป็นไปตามทฤษฎีหรือสมมติฐานจะได้มีการนำไปทดสอบซ้ำจนเป็นที่แน่ใจว่าได้ผลตรงกัน แล้วจึงนำไปขยายผลต่อไป

ทำนองเดียวกันสมบัติ อารังธัญวงศ์ (2543 : 494) ระบุจุดมุ่งหมายของการประเมินผลนโยบายสาธารณะไว้ 12 ประการ ดังนี้

(1) เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินผลที่เน้นการทดสอบเชิงทฤษฎี (theory orientation) โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในตัวแบบการประเมินผล

(2) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทดสอบหลักการปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐาน จุดมุ่งหมายในประเด็นนี้มุ่งการทดสอบเชิงทฤษฎี เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการประเมินผลต่อไป

(3) เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทำให้ทราบว่าองค์การที่รับผิดชอบนำนโยบายไปปฏิบัติมีสมรรถภาพในการบริหารและการจัดการมากน้อยเพียงใด

(4) เพื่อปรับปรุงแผนงาน การประเมินผลทำให้ทราบว่าแผนงานที่กำหนดขึ้นมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะเป็นการช่วยชี้แนะส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ชัดเจน ทั้งวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการปฏิบัติ ทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(5) เพื่อประเมินความเหมาะสมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโครงการ เช่น การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์หรือแนวทางการปฏิบัติบางส่วนหรือการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานที่รับผิดชอบการนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นต้น

(6) เพื่อระบุแนวทางที่จะปรับปรุงมาตรการที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ยิ่งขึ้น

(7) เพื่อความกระจ่างชัดของแผนงาน การประเมินผลเริ่มต้นตั้งแต่จุดเริ่มต้นของแผนงานจนกระทั่งจุดสุดท้าย ทำให้เราทราบว่ามาตรการหรือกิจกรรมใดที่บกพร่องอยู่บ้างเพื่อปรับปรุงขั้นตอนการทำงาน ขจัดปัญหาอุปสรรคแต่ละขั้นตอนให้หมดไป

(8) เพื่อการพัฒนาแผนงาน ซึ่งทำให้เราทราบว่าแผนงานที่นำไปปฏิบัติมีจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) อะไรบ้าง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างครบถ้วนนำไปสู่การพัฒนาแผนงาน ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(9) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน การประเมินผลโครงการ นั้น มีผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน 2 ส่วนคือ ผู้ให้การสนับสนุนการนำโครงการไปปฏิบัติ และผู้ให้การสนับสนุนการประเมินผล ซึ่งต้องการทราบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคที่ต้องแก้ไขหรือไม่

(10) เพื่อทดสอบความคิดริเริ่มใหม่ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนว่าได้ผลเพียงใดและต้องปรับปรุงส่วนใดบ้าง

(11) เพื่อตัดสินใจที่จะขยายโครงการหรือยุติโครงการ หรือให้การสนับสนุนโครงการหนึ่ง แต่ยกเลิกอีกโครงการหนึ่ง หรือในกรณีที่มีโครงการในลักษณะที่แข่งขันกัน การประเมินผลทำให้ทราบว่าโครงการใดมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของสาธารณชน โครงการที่ไม่ประสบผลสำเร็จหรือให้ผลตอบแทนน้อยกว่าก็ควรยกเลิก

(12) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความมีเหตุผล การประเมินผลเป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อสาธารณชนว่ามีความเหมาะสมที่จะดำเนินการต่อไป เพราะผลการประเมินจะสนับสนุนว่าเป็นโครงการที่ดียิ่ง

กล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินนโยบายสาธารณะเป็นการติดตามว่า นโยบายที่กำหนดและออกแบบนั้น เมื่อนำไปสู่วิธีปฏิบัติจริงซึ่งแต่ละพื้นที่มีบริบท และข้อจำกัดแตกต่างกันมีปัญหา อุปสรรคใดเกิดขึ้นบ้าง ทำให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง รวมถึงโอกาสและอุปสรรค ผลการประเมินจะนำไปสู่การแก้ปัญหา การป้องกัน ปรับปรุง หรือแม้แต่การตัดสินใจยุติ สานต่อนโยบาย หรือโครงการนั้น ๆ ต่อไป

7.4 ประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะ

จิระ ประทีป (2556: 5-7 – 5-9) อธิบายการแบ่งประเภทของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ โดยมีวิธีการจำแนก 4 ประเภท ดังนี้

7.4.1 จำแนกตามช่วงเวลาของการประเมิน

การจำแนกประเภทนี้เป็นการยึดระยะเวลาเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งเป็นการประเมินก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การประเมินผลก่อนเริ่มดำเนินงาน จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน หรือความต้องการเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข ซึ่งจะขึ้นประโยชน์ต่อการบริหาร โดยทั่วไปผู้ประเมินจะประเมินความต้องการจำเป็น 2 ระดับ คือ ระดับผู้รับบริการ กับระดับองค์กร

การประเมินความเหมาะสมหรือเป็นไปได้ของการดำเนินงาน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากที่กำหนดนโยบายและแผนงานเสร็จแล้ว เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการดำเนินงาน ตรวจสอบความเป็นไปได้ของการดำเนินงาน

ก่อนนำไปปฏิบัติจริง รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่การปฏิบัติงานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย โอกาสได้รับแรงต้านหรือแรงเสริมต่างๆ

(2) การประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามที่กำหนดตามแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง การประเมินการดำเนินงานเน้นศึกษาความมีประสิทธิภาพของกิจกรรมหรือระบบงานที่นำมาใช้ ซึ่งหากเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขทันที การประเมินระหว่างการดำเนินงานมีบทบาทในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโดยตรง

(3) การประเมินผลหลังการดำเนินงาน เป็นการตรวจสอบว่าการดำเนินการตามแผนประสบความสำเร็จหรือไม่ ควรขยายฐานการดำเนินงานให้กว้างขึ้นหรือไม่ หรือควรยุติการดำเนินการในกรณีนี้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้บริหารจำเป็นต้องมีข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจที่หลากหลาย เป็นการประเมินรวบยอด มักเกิดขึ้นในช่วงที่การดำเนินการเสร็จแล้วไม่นานนัก โดยเน้นการตรวจสอบผลลัพธ์เป็นหลัก เพื่อตรวจสอบว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่คาดหวังหรือไม่ คุ่มค่าหรือไม่ และเป็นการตรวจสอบผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ

7.4.2 จำแนกตามการยึดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล

การจำแนกการประเมินผลประเภทนี้จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ

(1) การประเมินผลโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก เป็นการประเมินผลที่เน้นการตรวจสอบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของการดำเนินงาน ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

(2) การประเมินผลที่เป็นอิสระ ไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยผู้ตรวจสอบไม่เน้นเพียงการตรวจสอบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเท่านั้น แต่เน้นการรวบรวมข้อมูลในแนวกว้างเพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในทุกแง่มุม

7.4.3 จำแนกตามลักษณะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

การจำแนกการประเมินผลประเภทนี้จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ

(1) การประเมินผลเพื่อการปรับปรุงหรือการประเมินผลความก้าวหน้า เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง หรือมีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของงาน การประเมินผลประเภทนี้จะช่วยลดความสูญเปล่าในการดำเนินกิจกรรมบางกิจกรรม รวมทั้งช่วยให้ทราบทิศทางการดำเนินงานที่ควรจะเป็น

(2) การประเมินเพื่อสรุปผลหรือการประเมินรวบยอด เป็นการประเมินผลที่มุ่งเน้นตรวจสอบผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ การประเมินลักษณะนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจยกเลิกหรือขยายผลการดำเนินงานในโอกาสต่อไป

7.4.4 ประเภทของการประเมินผลจำแนกตามผู้ประเมิน

การจำแนกการประเมินผลประเภทนี้จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ

(1) การประเมินโดยใช้บุคคลภายในองค์กร มีผลดีคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานย่อมจะให้เห็นพฤติกรรมต่างๆ ในการดำเนินงาน ได้รู้จักคุ้นเคยกับบุคลากรภายใน

องค์การ ทำให้ทราบข้อมูลทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้เกี่ยวข้อง ผลเสียคือ มีข้อจำกัดด้านความเชี่ยวชาญทางเทคนิคในการประเมินผล หรืออาจลำเอียงในการประเมิน

(2) การประเมินผลโดยใช้บุคคลภายนอกองค์การ เป็นการประเมินจากผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ข้อดีคือ ได้ผู้ประเมินที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการประเมินผล โดยเฉพาะ และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงาน จึงมีความเป็นกลางในการประเมิน ข้อเสีย คือ การรับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานอาจต้องใช้เวลาอันยาวนานในการทำความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานที่ต้องประเมินผลรวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

จะเห็นได้ว่า ประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะสามารถจำแนกโดยใช้เกณฑ์ลักษณะต่าง ๆ 4 เกณฑ์ ได้แก่ จำแนกตามช่วงเวลาของการประเมิน จำแนกตามการยึดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล จำแนกตามลักษณะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และประเภทของการประเมินผลจำแนกตามผู้ประเมิน

7.5 การออกแบบประเมินนโยบายสาธารณะ

การประเมินผลนโยบายเป็นการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับนโยบายนั้น ๆ ซึ่งการดำเนินงานนี้ก็คือกระบวนการวิจัย ตำราหลายเล่มจึงใช้คำว่า การออกแบบวิจัยประเมินผลนโยบาย ซึ่งมีผู้นำเสนอไว้หลายท่านที่สำคัญ เช่น เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2555: 99 - 100) กล่าวถึงการออกแบบวิจัยประเมินผลนโยบายสามารถสรุปได้ ดังนี้

7.5.1 ประเด็นเบื้องต้นที่ต้องพิจารณา

ประเด็นเบื้องต้นที่ต้องพิจารณา กล่าวคือ การวิจัยประเมินผลไม่มีรูปแบบใดดีที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับปฏิบัติ และแนวทางที่ทำให้งานวิจัยมุ่งไปทิศทางถูกต้อง ทั้งนี้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยปกติจะเน้นผลกระทบของโครงการที่มีต่อคน 2 กลุ่ม คือ

(1) ผลกระทบต่อผู้รับประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักของโครงการ

(2) ผลกระทบต่อผู้ที่นำโครงการไปปฏิบัติและกลุ่มทุติยภูมิที่ได้รับอิทธิพลจากโครงการ ภาระหน้าที่หลักของการวางแผนการวิจัยประเมินผลจึงเป็นการออกแบบเพื่อกำหนดส่วนที่เป็นผลกระทบของโครงการ

7.5.2 หลักสำคัญของการออกแบบวิจัยประเมินผล

การวิจัยประเมินผลเป็นการเชื่อมโยงระหว่างโครงการกับผลลัพธ์ หรือระบุว่าอะไรเป็นสาเหตุของผลลัพธ์ ความสำคัญอยู่ที่การเลือก และระบุว่าอะไรจะช่วยให้ปัจจัยอะไรมีผลต่อผลลัพธ์ และอะไรที่ไม่มีผลต่อผลลัพธ์ อาจเป็นโครงการ กิจกรรม หรือตัวแปรอื่นที่สนใจ หลักสำคัญของการออกแบบวิจัยประเมินผลมีอยู่ 2 ประการ คือความตรงประเด็นภายใน และความตรงประเด็นภายนอก

ความตรงประเด็นภายใน หมายถึง การออกแบบการวิจัยให้วัดผลกระทบได้แม่นยำมากที่สุดเท่าที่ทำได้ การตรวจสอบทำได้ง่าย ๆ โดยตั้งคำถามว่า ตัวแปรอิสระที่กำลังศึกษา

เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิภาวะ การทดสอบ การใช้เครื่องมือ ฯลฯ มีผลกระทบจริง ๆ ต่อตัวแปรตาม ใช่หรือไม่

ความตรงประเด็นภายนอก หมายถึง หมายถึง การนำข้อสรุปของการประเมินโครงการหนึ่งไปใช้กับโครงการอื่นที่คล้ายกัน นักประเมินส่วนให้เห็นว่าความตรงประเด็นภายในสำคัญกว่าความตรงประเด็นภายนอก

การออกแบบประเมินนโยบายสาธารณะมีส่วนสำคัญในการประเมินผลนโยบาย ซึ่งหากสามารถออกแบบได้อย่างถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและน่าเชื่อถือ โดยปกติจะเน้นผลกระทบของโครงการที่มีต่อคน 2 กลุ่ม คือ ผู้รับประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักของโครงการ และผู้นำโครงการไปปฏิบัติ โดยต้องให้ความสำคัญกับความตรงประเด็นภายใน และความตรงประเด็นภายนอกด้วย

7.6 รูปแบบของการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

นักวิชาการเสนอรูปแบบของการประเมินผลนโยบายสาธารณะหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะโครงการตามนโยบายนั้น ๆ ในเอกสารนี้ยกตัวอย่าง การประเมินผลโครงการ ด้วย CIPP Model โดยการประเมินผลโครงการด้วย CIPP Model เป็นวิธีการประเมินที่ได้รับความนิยมนำมาใช้ในการประเมิน ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ส่วนด้วยกันคือ

C = Context ประกอบด้วย

- (1) หลักการและเหตุผลของโครงการ
- (2) วัตถุประสงค์ของโครงการ
- (3) เป้าหมายของโครงการ
- (4) การเตรียมการก่อนการดำเนินการ (การเตรียมการภายใน)

I = Input ประกอบด้วย

- (1) บุคลากร ใครบ้าง อย่างละกี่คน
- (2) วัสดุอุปกรณ์ อะไรบ้าง จำนวนเท่าใด
- (3) เครื่องมือเครื่องใช้ อะไรบ้าง จำนวนเท่าใด
- (4) อาคารสถานที่ ที่ไหนระบุให้ชัดเจน
- (5) งบประมาณจากแหล่งไหน จำแนกตามหมวดการใช้จ่าย แต่ละหมวดจำนวนเท่าไร

P = Process ประกอบด้วย

- (1) กระบวนการดำเนินการ ตั้งแต่ก่อนดำเนินการโครงการ ตามลำดับก่อนหลัง ทุกขั้นตอน
- (2) กิจกรรมดำเนินโครงการ ตามลำดับ ก่อน หลัง
- (3) การนิเทศ กำกับ และติดตามประเมินผล โครงการ

P = Product ประกอบด้วย

Output (ผลผลิต) คือ สิ่งของ/บริการที่เป็นรูปธรรมที่รับรู้ได้ที่ทำหรือผลิตขึ้น จากโครงการเป็นคำตอบที่ว่าจะได้รับอะไรจากการผลิต

Outcomes (ผลลัพธ์) คือ ผลประโยชน์ที่ได้จากการผลิต ผลกระทบที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการใช้ประโยชน์จากสิ่งผลิตขึ้นมา **เป็นคำตอบที่ว่าทำไมจึงมีการผลิตผลผลิตนั้น**

Impacts (ผลกระทบ) ทั้งทางบวกและทางลบที่อาจจะเกิดจากโครงการ

การประเมินผลโครงการ ด้วย CIPP Model จำเป็นต้องวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการโครงการ รวมถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการดำเนินการประสบความสำเร็จ และย้ำว่าเป็นปัจจัยสำคัญเท่านั้น

7.7 กระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

การประเมินผลนโยบายสาธารณะเป็นการวิจัยทางสังคมศาสตร์รูปแบบหนึ่ง เป็นการทดสอบหรือพิสูจน์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลระหว่างปัจจัยหรือตัวแปรที่กำหนดในนโยบาย การประเมินผลนโยบายสาธารณะจึงมีลักษณะที่เหมือนกับการประเมินผลทั่วไป ที่มุ่งวัดผลและตัดสินเชิงคุณค่าแก่นโยบายที่จะนำมาประเมิน การประเมินผลนโยบายสาธารณะจึงเป็นการหาข้อมูลเพื่อนำมาวัดผลและตัดสินเชิงคุณค่าว่ามีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด กระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะจำแนกออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ (เสนห์ จุ้ยโต, 2558: 5-22)

(1) ขั้นศึกษานโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นการกำหนดขอบเขตของการวิจัยประเมินผลใน 2 กิจกรรมย่อย คือ การศึกษานโยบายที่มุ่งจะประเมินผลและการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผลนโยบาย เช่น ประเมินกระบวนการนโยบายหรือประเมินผลสัมฤทธิ์นโยบาย

(2) ขั้นกำหนดตัวชี้วัด เป็นการแปลงวัตถุประสงค์ของการประเมินผลนโยบายจากนามธรรมสู่รูปธรรม เช่น ร้อยละของความเสมอภาค ระดับความเป็นธรรม ระดับความถูกต้อง ระดับความพึงพอใจ

(3) ขั้นกำหนดเกณฑ์การประเมินเป็นการกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำที่พึงรับได้ เช่น เกณฑ์ความสำเร็จไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ระดับความพึงพอใจไม่น้อยกว่าระดับ 4

(4) ขั้นออกแบบวิจัยประเมินผล เป็นการออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสำรวจ เป็นต้น

(5) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติและวิเคราะห์ทางเนื้อหา

(6) ขั้นรายงานผลการประเมินนโยบาย เป็นการรายงานผลการประเมินนโยบายว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จมากน้อยเพียงใด

ทำนองเดียวกันจินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (2556: 282 - 283) อธิบายวงจรการประเมินนโยบายโดยกำหนดเป็นขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) การกำหนดคุณค่า เป็นการกำหนดคุณค่าของการปฏิบัติงานตามนโยบายนั้น ๆ
- (2) การตั้งเป้าหมาย (วัตถุประสงค์) การประเมินเป็นการกำหนดว่าต้องการทราบเรื่องอะไรบ้าง แต่ละเรื่องมีขอบเขตเพียงใด การประเมินต้องการรายละเอียดเพียงใด
- (3) การกำหนดเกณฑ์การวัดเป้าหมาย เป็นการกำหนดว่าเครื่องชี้ หรือจะใช้เกณฑ์อะไรเป็นเครื่องชี้เพื่อที่จะทราบว่านโยบายบรรลุเป้าหมายหรือไม่
- (4) การประเมินการวางนโยบาย เป็นการประเมินว่าการวางนโยบายเป็นไปโดยสอดคล้องกับคุณค่าที่ต้องการหรือไม่ เพียงไร
- (5) การประเมินการปฏิบัติตามนโยบาย เป็นการประเมินว่าการปฏิบัติตามนโยบายนั้นเป็นไปตามที่นโยบายวางไว้หรือไม่
- (6) การประเมินผลและผลกระทบของนโยบาย เป็นการประเมินผลและผลกระทบของนโยบาย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่านโยบายที่ปฏิบัติไปแล้วนั้นมีคุณค่าตามที่กำหนดหรือไม่ช่วยให้ทราบว่านโยบายนั้น มีผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

จากกระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะที่นักวิชาการเสนอไว้ สามารถสรุปกระบวนการสาธารณะได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) ขั้นตอนกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นการกำหนดขอบเขตของการประเมินซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของนโยบายสาธารณะนั้น ๆ ว่าต้องการให้เกิดผลอย่างไรจึงสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างสอดคล้องกัน
- (2) ขั้นตอนออกแบบการประเมินผล เป็นการกำหนดขั้นตอนปฏิบัติการประเมินผลในภาพรวมโดยวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการประเมิน เช่น ผู้ประเมิน ผู้ให้ข้อมูลงบประมาณ ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ รวมถึงการออกแบบเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลด้วย
- (3) ขั้นตอนกำหนดตัวชี้วัด เป็นการกำหนดผลของสิ่งที่ต้องการทราบตามวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมสามารถระบุได้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่
- (4) ขั้นตอนกำหนดเกณฑ์การประเมินผล เป็นการกำหนดค่าความหมายของผลการประเมินตัวบ่งชี้ว่าอยู่ในระดับใด และยอมรับได้ในระดับใดจึงถือว่านโยบายนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมาย
- (5) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลตามที่กำหนดโดยใช้เครื่องมือที่มีมาตรฐานและน่าเชื่อถือ รวมถึงการวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล
- (6) ขั้นสรุป เป็นการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดและลงข้อสรุปว่านโยบายที่ดำเนินการนั้นสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

การประเมินผลนโยบายสาธารณะต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน อันจะทำให้มีความถูกต้องและบอกได้ว่านโยบายนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร สามารถสรุปได้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นศึกษานโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของการ

ประเมิน (2) ขั้นตอนกำหนดตัวชี้วัด (3) ขั้นตอนกำหนดเกณฑ์ (4) ขั้นตอนออกแบบวิจัยประเมินผล (5) ขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล (6) ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล และ (7) ขั้นตอนรายงานผลการประเมินนโยบาย

7.8 จรรยาบรรณของผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะ

ผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะควรมีจริยธรรม ดังนี้ (สมบัติ อารงธัญวงศ์, 2549: 514-516)

- (1) เป็นผู้ที่ไม่มีอคติหรือความลำเอียง เนื่องจากอาจทำให้ผลการประเมินขาดความแม่นยำตรง
- (2) มีความรู้ความสามารถในการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการประเมินผลตามหลักวิชาการ และมีความเหมาะสมกับสภาพโครงการ แผนงาน และนโยบาย ไม่ประเมินผลโดยใช้ค่านิยมหรือประสบการณ์ส่วนตัวเป็นหลัก
- (3) มีความเที่ยงตรงในการวิเคราะห์ตลอดกระบวนการประเมิน
- (4) มีความมั่นคงทางด้านจิตใจ ไม่ถูกครอบงำโดยง่ายจากผู้ตัดสินใจนโยบายหรือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบายนั้น ๆ
- (5) มีความสัมพันธ์ที่เป็นกลางกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายนั้น ๆ
- (6) ไม่เข้าร่วมกับผู้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Non- Stakeholders) ที่ทำการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหรือโครงการที่กำลังทำการประเมินอยู่

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548 : 118-119) ได้เสนอจรรยาบรรณที่นักประเมินผลควรยึดถือปฏิบัติคือ

- (1) ต้องซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพของตน กล่าวคือ ควรทำการประเมินผลโดยใช้หลักวิชาการอย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนข้อมูล ไม่อ้างผลการประเมินเกินความเป็นจริง ต้องอุทิศเวลาทำหน้าที่เต็มความสามารถ ไม่คาดหวังว่าผลการประเมินจะต้องเป็นผลบวกเสมอไป
- (2) ต้องมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพสิทธิของสาธารณชนและตระหนักถึงเหตุผลของผู้จัดทำโครงการ โดยคำนึงถึงผลได้ผลเสียของทุกฝ่ายไม่ควรประเมินเพียงเพื่อเอาใจผู้บริหาร หรือเพื่อให้บรรลุนโยบายเท่านั้น
- (3) ต้องรักษาความลับอย่างเคร่งครัด ซึ่งนักประเมินผลต้องเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการซึ่งต้องปิดบังเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูล หรือถ้าประเมินเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนที่ไม่อาจเปิดเผยหรือเผยแพร่ นักประเมินก็ควรรอบคอบและระมัดระวัง
- (4) ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น โดยนักประเมินผลไม่ควรเรียกร้องหรือขู่เชิญผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ แต่ควรมีการเห็นพ้องต้องกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ เป็นหลัก
- (5) ต้องมีคุณธรรม นักประเมินผลต้องมีคุณธรรมประจำใจ กล่าวคือ ควรทำการประเมินเฉพาะโครงการที่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ควรประเมินโครงการใด ๆ เพื่อเห็นแก่สินจ้างรางวัลเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของสาธารณชน

ผู้ประเมินผลนโยบายควรมีจรรยาบรรณ ดังนี้ ไม่มีอคติหรือความลำเอียง มีความรู้ความสามารถใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการประเมินผล ไม่ถูกครอบงำโดยง่าย ต้องรักษาความลับอย่างเคร่งครัด ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และต้องมีคุณธรรม ผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะมีความสำคัญต่อผลการประเมิน ดังนั้น ผู้ประเมินควรตระหนักและยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

7.9 ปัญหาการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทย

การประเมินผลนโยบายสาธารณะมักประสบปัญหาหลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ (อติพร เกิดเรือง (2561: 143 – 148 และวรรณภา วามานนท์, 2561: 203)

7.9.1 ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายไม่ชัดเจน

แม้จะมีการยอมรับว่าความชัดเจนของวัตถุประสงค์และ เป้าหมายของนโยบายเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติมักพบอยู่เสมอว่า นโยบายสาธารณะบางนโยบายขาดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน บางครั้งกำหนดไว้อย่างคลุมเครือ หรือมีลักษณะที่กระจายตัว วัดได้ยาก ย่อมมีผลต่อการกำหนดขอบเขตที่จะบรรลุผลสำเร็จ

นอกจากนี้พบว่าไม่มีนโยบายการประเมินผล เนื่องจากที่ผ่านมาในประเทศไทย มีการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง เมื่อมีนโยบายเกิดขึ้นในรัฐบาลใด มีการกำหนดนโยบายใหม่ ๆ ในรัฐบาลนั้น ๆ ข้าราชการก็ปฏิบัติตามนโยบายนั้นไป แต่เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ก็มีการปรับเปลี่ยนตามเกิดขึ้นมาอีก นโยบายเก่าก็ไม่ได้รับการประเมินผลนโยบาย เพราะขาดความสนใจในผลลัพธ์ของนโยบายนั้น ๆ ไปแล้ว บางครั้งนโยบายเก่าถ้าประเมินผลแล้วอาจยังมีประสิทธิภาพ แต่ผู้นำไม่ให้ความสำคัญ จึงทำให้นโยบายดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติต่อไปอย่างจริงจังเหมือนเคย

7.9.2 ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวข้องกับตัวบุคลากรที่ทำการประเมินผลนโยบายสาธารณะนั้น แยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

- (1) ปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือในการประเมินผล
- (2) ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการประเมินผล
- (3) ผู้ประเมินยังเห็นว่า การประเมินผลคือการควบคุมงาน และเร่งรัดผลงาน จึงกลายเป็นการคอยจับผิดผู้ปฏิบัติงาน
- (4) ปัญหาการขาดความเที่ยงธรรมในการประเมินผล
- (5) ขาดความพร้อมในการประเมินผล ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร
- (6) ปัญหาเรื่องข้อมูลข่าวสารที่ประจบอยู่เสมอ คือ การขาดข้อมูลข่าวสารที่นำมาช่วยประเมินผล หรือข้อมูลที่ได้มานั้น ขาดความถูกต้อง ไม่ทันสมัย ไม่สมบูรณ์ ไม่เพียงพอ หรือข้อมูลขัดแย้งกัน

(7) ปัญหาการใช้เทคนิคในการประเมินผลนโยบาย เนื่องจากการประเมินผลนโยบายมีเทคนิคหลายอย่าง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ต่างกัน การเลือกใช้เทคนิคต่าง ๆ ย่อมทำให้คุณภาพของการประเมินผลต่างกันด้วย

(8) ปัญหาด้านระยะเวลาในการประเมินผลนโยบาย โดยปกติการประเมินนโยบายสามารถทำได้หลายเวลาทำให้ผู้ประเมินไม่ทราบว่าควรประเมินช่วงเวลาใด

(9) เกิดการเมืองในการประเมินผล ซึ่งหมายถึง การที่ผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้บริหารหรือนักการเมืองเข้ามาสร้างอิทธิพลหรือมีอิทธิพลต่อกระบวนการประเมินผลนโยบายนั้น ๆ ทำให้ผลที่ได้ไม่สะท้อนผลที่เกิดขึ้นจริง

(10) การเลือกประเมินผลเฉพาะกระบวนการและละเว้นการประเมินผลผลิต และผลลัพธ์ตลอดจนผลกระทบของนโยบาย โดยเฉพาะหน่วยงานระดับปฏิบัติ มักให้ความสำคัญต่อการวัดประสิทธิภาพในขั้นตอนกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติว่ารวดเร็วและคล่องตัวเพียงใด แต่ไม่ได้เชื่อมโยงระหว่างผลการปฏิบัติงานกับประสิทธิผลของนโยบายว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ประการใด จึงเป็นการประเมินผลที่มีได้ประเมินแบบองค์รวม หรือประเมินภาพรวม

ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลนโยบายสาธารณะยังพบว่า บุคลากรภาครัฐขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประเมินผล ขาดความชำนาญ และประสบการณ์ เนื่องจากบทบาทความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในงานประจำซึ่งการประเมินผลนโยบายนั้นเป็นเรื่องที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการประเมินผลอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ดังนั้น หากต้องการให้นโยบายได้รับการประเมินผลเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินนโยบายนั้นว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างไร ต้องมีการให้การศึกษอบรมเรื่องการประเมินผลนโยบายอย่างถูกต้อง

จะเห็นได้ว่า ปัญหาการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายไม่ชัดเจนทั้งการให้ความสำคัญของระดับผู้บริหาร และการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินระดับนโยบาย รวมถึงปัญหาด้านบุคลากรด้านต่าง ๆ และพบว่าประเทศไทยขาดบุคลากรในเรื่องการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลนโยบายเป็นภาระงานที่นอกเหนือจากงานประจำสำหรับบุคลากรในภาครัฐ นโยบายจึงขาดผู้รับผิดชอบในการประเมินผล ประกอบกับการประเมินผลนั้นต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่าย กรอบระยะเวลาในการประเมินผล ขอบข่ายของการประเมินผลตลอดไปจนการจัดพิมพ์รายงานประเมินผล จึงต้องมีการวางแผนในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ยังต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

7.10 สรุป

กระบวนการนโยบายสาธารณะตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบาย ขึ้นน่านโยบายไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องประเมินผลว่านโยบายนั้น ๆ เป็นไปตามเป้าประสงค์หรือไม่ เพื่อนำไปสู่การยุติ/หรือสานต่อนโยบาย ดังนั้น กระบวนการประเมินผลนโยบายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะสามารถจำแนกโดยใช้เกณฑ์แตกต่างกัน

กล่าวคือ สามารถจำแนกตามช่วงเวลาของการประเมิน ประกอบด้วย การประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังนำนโยบายไปปฏิบัติ การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมินผล จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ การประเมินผลโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก กับการประเมินผลที่เป็นอิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ การจำแนกตามลักษณะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ การประเมินโดยใช้บุคคลภายในองค์กร กับการประเมินผลโดยใช้บุคคลภายนอกองค์กร ประเมินนโยบายก็คือการประเมินโครงการภายใต้แนวนโยบายนั้น โคนรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ได้รับความสนใจและนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เป็นการประเมินบริบท ประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกี่ยวข้อง การประเมินผลนโยบายสาธารณะ ต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนหลัก 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นศึกษานโยบายและกำหนด วัตถุประสงค์ของการประเมิน (2) ขั้นกำหนดตัวชี้วัด (3) ขั้นกำหนดเกณฑ์ (4) ขั้นออกแบบวิจัย ประเมินผล (5) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (6) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และ(7) ขั้นรายงานผลการประเมิน นโยบาย นอกจากการดำเนินการขั้นตอนแล้ว จรรยาบรรณของผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะถือเป็น สิ่งสำคัญ ผู้ประเมินผลนโยบายควรมีจรรยาบรรณ กล่าวคือ ไม่มีอคติหรือความลำเอียง มีความรู้ ความสามารถการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการประเมินผล ไม่ถูกครอบงำโดยง่าย ต้องรักษาความลับ อย่างเคร่งครัด ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และต้องมีคุณธรรม ที่ผ่านมาประเทศไทย ประสบปัญหาการประเมินนโยบายสาธารณะ 2 ประเภท คือ ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และ เป้าหมายของนโยบายไม่ชัดเจน กับปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลนโยบาย สาธารณะ

บรรณานุกรม

- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2555). *การประเมินผลนโยบายสาธารณะ*. อุบลราชธานี: บริษัท บพิชการพิมพ์.
- เสนห์ จุ้ยโต. (2558). *การประเมินผลนโยบายสาธารณะ*. ใน สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน, *เอกสารการสอนรายวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผน* (หน้า 5-1 - 5-32). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุดพร ดีไซน์.
- จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์. (2556). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา นโยบายสาธารณะและการวางแผน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จีระ ประทีป. (2556). *เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1 - 7 นโยบาย แผน และโครงการท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทิพาพร พิมพ์สิทธิ์. (2551). *การกำหนดและการวิเคราะห์นโยบาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรรณภา วามานนท์. (2561). *กระบวนการนโยบายสาธารณะในประเทศไทย . วารสารเกษมบัณฑิต*, 19(Special)197-207 .
- ศุภชัย ยาวะประภาช และปิยากร หวังมหาพร. (2555). *นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ อารงธัญวงศ์. (2551). *นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนรรตน์ อนันธนาธร. (2555). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรต ประเทศไทย.
- อดิพร เกิดเรือง. (2561). *หลักการประเมินผลนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แบบฝึกหัดประจำหน่วย

คำชี้แจง ให้ตอบคำถามต่อไปนี้

1. ตามความเข้าใจของท่านการประเมินผลนโยบายสาธารณะ คือ อะไร
2. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างการติดตามผลนโยบายกับการประเมินผลนโยบาย มาพอเข้าใจ
3. ให้ระบุความสำคัญของการประเมินผลนโยบายสาธารณะของท้องถิ่นอย่างน้อย 3 ข้อ พร้อมระบุเหตุผลประกอบ
4. การประเมินผลนโยบายสาธารณะก่อนนำนโยบายไปปฏิบัติ ระหว่างนำนโยบายไปปฏิบัติ และหลังการนำนโยบายไปปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
5. ให้อธิบายประเภทของการประเมินนโยบายสาธารณะโดยเขียนเป็นแผนผังความคิด
6. ให้อธิบายหลักการออกแบบประเมินผลนโยบายสาธารณะ มาพอเข้าใจ
7. นอกจากการประเมิน ด้วย CIPP Model แล้วการประเมินผลนโยบายสาธารณะยังมีการประเมินรูปแบบหรือวิธีการอื่น ๆ อีก ให้สืบค้นมา 1 รูปแบบ พร้อมอธิบายสาระสำคัญของรูปแบบหรือวิธีการนั้น ๆ
8. ให้เขียนแผนภาพกระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะ มาพอเข้าใจ
9. นักศึกษาคิดว่าจรรยาบรรณของผู้ประเมินผลนโยบายสาธารณะ ประเด็นใดสำคัญที่สุด เพราะเหตุใด
10. นักศึกษาคิดว่าปัญหาการประเมินผลนโยบายสาธารณะของไทยประเด็นใดมีปัญหามากที่สุด เพราะเหตุใด

แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

คำชี้แจง ให้เลือกตอบข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

- เป้าหมายของการประเมินผลนโยบายคือข้อใด
 - เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง แก้ไขนโยบาย
 - เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการนโยบายแก่ประชาชน
 - เพื่อควบคุมความได้เปรียบทางการเมืองของผู้กำหนดนโยบาย
 - เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบทางราชการ
- การประเมินนโยบายสาธารณะควรคำนึงถึงสิ่งใดมากที่สุด
 - ความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร
 - ศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ
 - การแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน
 - ความเป็นเอกภาพของนโยบาย
- เพราะเหตุใดจึงต้องประเมินนโยบายสาธารณะระหว่างการดำเนินงาน
 - เพื่อตรวจสอบว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่คาดหวังหรือไม่
 - เพื่อตรวจสอบผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ
 - เพื่อนำข้อมูลที่ได้ตัดสินใจยุติหรือดำเนินนโยบายต่อ
 - เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน
- การประเมินนโยบายสาธารณะที่แบ่งออกเป็นประเมินก่อน ระหว่างและหลังการดำเนินงานเป็นการจำแนกการประเมินนโยบายสาธารณะโดยใช้เกณฑ์ใด
 - จำแนกตามช่วงเวลาของการประเมิน
 - จำแนกตามการยึดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล
 - จำแนกตามลักษณะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ
 - จำแนกตามผู้ประเมิน
- ข้อใดไม่ใช่การประเมิน Context (C) ตามรูปแบบ CIPP Model
 - หลักการและเหตุผลของโครงการ
 - วัตถุประสงค์ของโครงการ
 - เป้าหมายของโครงการ
 - บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

6. พิจารณาข้อความต่อไปนี้

- 1) การตั้งเป้าหมาย
- 2) การกำหนดคุณค่า
- 3) การประเมินการวางแผนนโยบาย
- 4) การกำหนดเกณฑ์
- 5) การประเมินผลกระทบของนโยบาย
- 6) การประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบาย

ข้อใดเรียงลำดับกระบวนการประเมินผลนโยบายสาธารณะจากเริ่มต้นถึงสิ้นสุดได้ถูกต้อง

ก. 1), 2), 4), 3), 5) และ6)	ข. 1), 2), 4), 3), 6) และ5)
ค. 2), 1), 4), 3), 6) และ5)	ง. 2), 1), 4), 3), 5) และ6)

7. ข้อใดเป็นปัญหาของการประเมินนโยบายสาธารณะมากที่สุด

ก. นโยบายมีลักษณะเป็นนามธรรม	ข. ผู้ประเมินขาดจรรยาบรรณ
ค. จำนวนแผนงาน/โครงการของนโยบายนั้น ๆ	ง. ขอบเขตของนโยบายกว้างเกินไป

8. การประเมินนโยบายสาธารณะที่ดีต้องประเมินจากสิ่งใด

- ก. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบาย
- ข. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย
- ค. หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ
- ง. งบประมาณที่ใช้สำหรับนโยบายนั้นๆ

9. ใครมีหน้าที่ประเมินผลนโยบายสาธารณะ

ก. ผู้กำหนดนโยบาย	ข. ประชาชนผู้รับบริการ
ค. ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ	ง. ทุกข้อที่กล่าวมา

10. วัตถุประสงค์ข้อใดควรกำหนดในการประเมินผลหลังนำนโยบายลดอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์ไปปฏิบัติมากที่สุด

- ก. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์
- ข. เพื่อเปรียบเทียบจำนวนอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์ระหว่างปีปัจจุบันกับปีก่อนหน้า
- ค. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างยานพาหนะกับความรุนแรงของการเกิดอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์
- ง. เพื่อจำแนกช่วงอายุของผู้ขับขี่ยานพาหนะที่เกิดอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์
